

S touto speciální sociologií se již někdy setkáváme — zpravidla při dlouhém výčtu jednotlivých speciálních sociologických disciplín v různých seznamech, rejstřících apod., někdy zase naopak tuto speciální sociologii v celkové organizaci sociologické teorie postrádáme. Tento krátký článek má být úvahou nad existenční potřebou sociologie morálky. Podle našeho soudu má sociologie morálky dnes ve světě své opodstatnění. Morálka, respektive mravnost, představuje dosti evidentně soubor velice důležitých jevů, kterým by teorie měla věnovat uměrnou pozornost. A jestliže snahy některých etiků se vyznačují úsilím překonat jen filosofický rámec tohoto oboru (což je jistě správné — i když etika musí metodologicky a světonázorově korespondovat s filosofií, ba musí po této stránce filosofie využívat), je třeba vidět hned jako další problém tohoto úsilí metodickou otázku, tj. otázku reálného zkoumání této specifické jevové oblasti. Tím se etika přibližuje, ba vchází zcela nekompromisně do pomezí sociologické problematiky.

Některé naše další úvahy mají jednak ukázat, že tato tematika není záležitostí zcela novou, že naopak je v jistém smyslu slova u některých sociologů otázkou takřka klasickou — a jednak, že i v současné době tato oblast nepředstavuje zcela panenskou půdu, což lze doložit některými zajímavými, i když zatím dost sporadickými pracemi.

Původní projekt a možnosti jeho současné aplikace

Sociologie morálky byla rozprojektována již E. Durkheimem v jeho *l'Année Sociologique* (v rubrice „Sociologie de la Morale“). Původní projekt se realizoval zatím jen v nepatrné míře, neboť samotná etika jako věda o morálce a mravnosti musela překonávat (prakticky překonává dodnes) četné potíže při vymezování svého předmětu i orientace metod práce.

Z toho plynou i logické potíže při vymezování vztahů mezi etikou, sociologií a jinými speciálními disciplínami, které snad už v minulosti byly příčinou, že terminologické označení tohoto oboru bylo původně dosti nejednotné. Sám E. Durkheim pod určitým vlivem aplikace exaktních metod z přírodovědy ve společenských vědách používal i termínu *fyzika mravů* („physique des moeurs“) atd.

Poněkud jiným stanoviskem se vyznačoval Lévy — Bruhl. Rozlišoval jednak vědu o *mravních jevech* (la science des moeurs), která měla být přísně teoretickou disciplínou (a jako součást sociologie měla podávat popis a výklad mravní skutečnosti) a jednak *etiku* (la morale) jako praktickou vědeckou disciplínu, která aplikuje vědecké poznatky o jevech mravních na mravní potřeby té které sociální skupiny a formuluje podle toho morální postuláty. Je to známé stanovisko (podobné onomu, jež zastával i G. Gurwitsch ve své studii *Morale théoretique et Science des Moeurs*, Paris 1937), s nímž později polemizoval E. Dupréel v *Revue de l'Institut de Sociologie* (Ročník XI, č. 1), který tvrdil, že tato koncepce není dost dobře akceptovatelná. Podle něho vědec nemůže být morálním zákonodárcem. Může sice ukázat na důležitost určitých morálních cílů či pravidel jednání, které se mu projevily při studiu určitého mravního problému jako žádoucí pro určitou sociální skupinu, ale kladení morálních cílů a tvoření regulí pro společenská jednání má být (a také zpravidla bývá) spontánním aktem celé společenské skupiny, které se to týká. Věda a mravní inspirace jsou na sobě závislé převážně jen tak, že mravní jevy mohou být předmětem vědy — tedy zdrojem pro vznik určité speciální teorie — ale naopak speciální teorie má poměrně malo šanci, aby se stala primárním zdrojem morálního zákonodárství. V tom smyslu E. Dupréel dokonce větší úlohu při řešení mravního problému při-

suzuje filosofii, která svou světónázorovou koncepcí může být silnější oporou při konstrukci různých morálních úvah než věda empirická.

Úvahy těchto teoretiků jsou jistě zajímavé (a někdy i diskusní), není však třeba je zde dále rozvíjet, protože v našem případě šlo speciálně jen o objasnění některých stanovisek, která nás mají přivést k pochopení geneze pojmu *sociologie morálky*, k pochopení, že tento pojem má svou vlastní historii i teoretické oprávnění, a že teprve postupně se ustálilo jeho používání.

Pokud jde o marxistickou sociologii, ta může celkem dobře převzít toto — postupně ustálené — terminologické dědictví z minulosti. Je vhodné zejména s ohledem na mezinárodní konvenci — a konečně to odpovídá i některým zvyklostem, které postupně — i když nijak nápadně — vznikají v naší teoretické praxi. Toto terminologické označení se například zcela samozřejmě ujalo i v naší současné bibliografii, informující o nových titulech v oblasti teorie (např. Novinky literatury státní knihovny ČSSR, Společenské vědy — *Filosofie* a zejména *Sociologie*). Zde je sociologii morálky — jako jedné ze speciálních sociologií — pravidelně věnována samostatná rubrika. Ale i ze starších periodik je možno uvést příklad. V Sociologické revui, kterou vydávaly sociologické instituce při Masarykově universitě v Brně v období první republiky, se čas od času (tj. podle potřeby) objevovaly samostatné rubriky, jež zachycovaly tvorbu, která svůj sociologický pohled specializovala právě na jevy morálky a mravnosti (např. Sociologická revue, ročník I, č. 3, 4, nebo ročník VI, č. 1, 2).

Je ovšem nutno právě při těchto praktických si uvědomit určitou pojmovou nepřesnost, která spočívá hlavně v tom, že současná marxistická etika používá vedle základní kategorie *morálky* i kategorii *mravnost*, přičemž významy obou těchto pojmů se zcela nekryjí. Překrývají se jen částečně a v určitém smyslu se i doplňují. Tato okolnost představuje sama o sobě jistě zajímavý problém. (Autor se jím zabývá v jiné své stati, která je věnována speciálně těmto otázkám; jedná se o práci *Morálka a mravnost, jejich místo a vztahy ve společenském bytí a vědomí*, Knihnice vědeckých a odborných spisů VUT

Brno, Ročník 1969, sv. 9, Společenské vědy.)

Vycházíme-li z toho, že mravnost se vztahuje spíše k oblasti reálné praxe, ke konkrétnímu mezilidskému vztahu, lidskému činu — a že morálka zas inklinuje víc do oblasti idejí, k tomu co se postuluje — pak se sociologií má snad dokonce více co dělat mravnost než morálka. Z těchto důvodů nelze také odmítat jako něco pochybného snahy některých teoretiků, kteří ve svých klasifikacích věd místo termínu *sociologie morálky* používají termínu *sociologie mravnosti*. (Viz například jedna z dřívějších a přitom nesmírně zajímavých prací J. Popelové *Klasifikace kulturních a společenských věd*, Sociologická revue, Brno 1933, Ročník IV, č. 4, s. 302.) Obdobně hovoří o sociologii mravnosti I. A. Bláha (viz posmrtné vydání jeho *Sociologie*, Academia, Praha 1968, s. 264n.). Tato dvojí terminologická linie má své racionální opodstatnění, avšak pro usnadnění našich úvah můžeme tyto okolnosti zatím považovat za zanedbatelnou veličinu.

Pracovní zaměření etiky a sociologie morálky

Vymezení předmětu sociologie morálky je — vedle uvedených důvodů — dosti obtížné i proto, že není nějakého absolutního rozdílu mezi etikou a sociologií morálky. Předmětem studia etiky jsou (používáme-li definice J. Popelové) *mravní vztahy, jako jedna složka (aspekt, stránka) společenských vztahů, jejich specifčnost, zákonitost jejich vzniku a vývoje, jejich současný stav a další vývojové tendence*. (Viz J. Popelová, *Etika*, ČSAV, Praha 1962, s. 291.) Již z této definice je zřejmé, že sociologie morálky nemůže být zcela zásadně odlišná od etiky. Je v určitém smyslu jejím pokračováním ve smyslu zkoumání mravních vztahů, jejich vzniku a formování až do morálních postulátů, jakož i ve smyslu opačném, kdy jde o zkoumání funkce nadstavbového faktoru na realizaci mravních vztahů.

Etice jde především o účelný a komplexní pohled na jevy morálky a mravnosti. V axiologických problémech, při vymezení a ujasnění základních kritérií pro hodnocení mravních vztahů, jakož i při zkoumání a vytyčování základních metod práce (což souvisí též s vymezo-

váním předmětu) se etika opírá o filosofii. Filosofie jako teorie obecnější, tj. teorie zkoumající svět v jeho celistvější podobě (možno říci „světonázorové podobě“), dává etice hlubší oporu při formulování základních hodnototvorných kritérií a vytváření hledisek pro klasifikaci jevů a formulaci závěrů. Etika však nevystačí jen s filosofickými vývody. Předmět etiky se týká i konkrétních mezilidských vztahů, jež jsou vztahy „sui generis“, čehož je dokladem bezesporu už to, že se formují zpravidla podle svých vlastních, objektivně se projevujících zákonitostí a nikoliv podle vývodů teorie, jak by chtěli lidé. (V tom má zřejmě pravdu již citovaný E. Duppréel.) A naopak — úkolem teorie je právě tuto objektivní realitu studovat, a to nikoliv jen vcelku, ale i v jednotlivých dílčích aspektech, v dílčích, velmi konkrétních projevech, jak to vyžaduje metoda empirické práce. Toto je pak jistě doména pro sociologický výzkum.

V sociologii morálky půjde tedy jistě víc — na rozdíl od celistvého filosofického pohledu — o dílčí zkoumání této oblasti, a účelem bude zejména: 1. odhalení společenských činitelů, kteří mají vliv na utváření morálky a mravnosti, případně na její modifikaci, 2. studium společenské účinnosti morálky a mravnosti, tj. jejich funkce jak v sociální / stratifikaci, tak i v jejich úlohách a působeních, což zase velmi často zasahuje i do sociální mobility. V obou uvedených zaměřeních se už sociologická teorie aktivně projevovала, o čemž svědčí některé práce, jimiž se vyznačuje zatím nejvíce anglosaská literatura.

S prvou orientací souvisí například zajímavá stať P. Halmose, *The Personal Service Society* (v BJS — 1967, Ročník XVIII, č. 1, s. 13—28), která studuje vliv různých profesionálních skupin a jejich speciálních morálních kodexů na širší okolí, což má být základem pro zjišťování celkového působení těchto vrstev na morální klima společnosti v jeho totalitě. Jako příklad druhé orientace je možné uvést monografii autorů E. M. Eppela a M. Eppela *Adolescents and Morality* (The Humanities Press, New York 1967), v níž se speciálně zkoumá, které morální hodnoty jsou schopny účinně ovlivňovat mladé lidi, přičemž je zvláštní zájem věnován právě tomu, jak se mění vliv morál-

ních hodnot při změnách názorového klimatu (příslušné korelace je možno dobře pozorovat právě u této sociální skupiny).

Poznatky, ke kterým může sociologie morálky v těchto směrech dospět, zase dovolují etice upřesnit a prohloubit její celkové závěry a zkonkrétnit její zdůvodnění, takže objevení skutečné kauzality je možno opřít o hodnověrnější argumenty, což zase umožňuje úspěšně vytlačovat subjektivní spekulativnost z lidských úvah i rozhodování. Přesto však nelze na tuto disciplínu nazírat pouze jako na pomocnou vědu etiky. Obdobný vztah jako k etice má sociologie morálky i k obecné sociologii, případně k některým speciálním sociologiím (zejména sociologii práva), nebo některým speciálním vědám.

Z hlediska metodického se zdají být realizovatelné a svými výsledky i efektivní tři pracovní orientace:

1. *Frontální přístup sociologického studia k morálce a mravnosti.* Pojmy morálka a mravnost neanalyzujeme, ale bereme je v jejich komplexním projevu, zkoumáme vliv společenských činitelů na tyto jevy, jakož i zpětnou funkci těchto jevů ve společnosti. Na tuto metodu i její výsledky poukazovala např. M. Ossowska ve své známé práci *Socjologia moralności*, (PWN, Warszawa 1963). Je to práce nesmírně poučná, která zjišťuje nejenom činitele, kteří spolupůsobí na utváření morálky různých společenských skupin, ale zabírá se i skutečnou metodickou problematikou, která s touto oblastí souvisí.

Další pracovní způsoby nejdříve analyzují oblast morálních jevů na jednotlivé dílčí kategorie: mravní vědomí, mravní jednání, kodexy morálních hodnot a morální instituce. Sociologii morálky pak zajímají tyto jednotlivé kategorie buď samostatně, nebo ve vzájemném vztahu.

První aspekt je účelný zvláště tam, kde jde 2. o *podrobné získání materiálů z hlediska sociální stratifikace jednotlivých jevů morálky a mravnosti.* Tak například nesmírně cenná zjištění může sociologie učinit při srovnávání morálních kodexů či jiných mravních jevů, jež se víceméně pevně fixovaly u různých sociálních skupin či v různých historických údobích. Bohatý empirický materiál v tomto smyslu předkládá rovněž polská teorie. Avšak i anglosaské práce, které mají často vý-

razný (a někdy až příliš zúžený) monografický charakter, si právě všimají specifiky různých morálních postulátů či mravních projevů u různých sociálních skupin a vrstev. Jako ukázkou si můžeme uvést práci M. Ossowské *Mysl morálna oswiecenia angielskiego* (PWN, Warszawa 1966), která se pokouší o povšechnou interpretaci morálních idejí anglického osvícenství. Ukázkou jiného druhu je pokus o interpretaci morálního katechismu u puritánů v Nové Anglii, který učinil K. T. Erikson ve své knize *Wayward puritans* (J. Wiley and Sons, New York 1966). Autor si zde všimá nejenom morálních idejí, ale i morálních úchylek u této svérázné sociální skupiny, jakož i dalších sociálních vazeb. Ze starší literatury lze uvést například knihu R. Michelse *Sittlichkeit in Ziffern* (Duncker und Humblot, München 1928). Autor si zde jako předmět sociologického studia vybral úsek pohlavního života, jehož realitu konfrontuje s morálními postuláty dané doby a zjištěná šetření se snaží promítnout do celkové statistiky. Jeho závěry přinášejí nesmírně zajímavá i poučná zjištění — „morální statistika sama o sobě může svádět k velmi pochybným závěrům o skutečné mravnosti určité společnosti“. Neméně cenné publikace pocházejí dále od autorů, kteří si vytkli zase jiné cíle, na první pohled trochu atraktivní, avšak svým významem v oblasti mravních jevů nesmírně důležité. Je to odhalování pramenů pocitů viny. Zde lze uvést dvě publikace: O. Kant, *Zur Biologie der Ethik* (Springer, Wien 1932) a E. Westermarck, *Ethical Relativity* (Harcourt Brace, Co New York 1932). Zatímco první kniha je více srovnávací studií, snaží se studovat tuto zajímavou mravní konfliktnost v rozdílnostech, které jsou podmíněny věkem, nemocí, typem, charakterovou plností apod., tak druhá kniha se snaží podat vysvětlení tohoto problému pomocí vztahu mezi citovými dispozicemi lidí a sociální skutečností, ze kterého plynou dvě základní morální emoce: nevole a takzvaná odplatná laskavost (resentment, retributive kindness).

3. Další aspekt sleduje zase účel zjišťovat sociální dynamiku v této oblasti. Speciálně jde například o to, jak je mravní vědomí schopno ovlivňovat mravní jednání, jak ten či onen kodex má tendenci se institucionalizovat, do jaké míry se in-

stitucionalizované prvky dostávají do rozporů s reálnými novými proudy v konkrétním mravním projevu atd. Lze zase najít některé práce, jež si zde můžeme uvést jako ukázkou: Například stať jugoslávského teoretika P. Vranického *Socialismus a problém odcudzenia*, ale i jiné jeho pokusy (viz sborník *Človek a odcudzenie*, SAV, Bratislava 1967) — i když řešení této problematiky se zde neopírá vždy o empirický výzkum, ale často jen o zajímavé filosofické postřehy. Význam této publikace, a to speciálně její zaměření na sociologické postřehy, byl konečně již zvážen v recenzi Sociologického časopisu (O. Záhora, Pozoruhodný přínos jugoslávských teoretiků k problematice člověka a odcizení, *Sociologický časopis* č. 5/1968, s. 283n.). Ze starší literatury je zajímavá kniha J. H. Tuftse *Recent Ethics in its Broader Relations* (Univ. of California Press, Berkeley 1930). Publikace obsahuje dosti podrobnou informaci o etickém snažení po první světové válce a o střetávání různých nálad doby s tendencemi vědeckého výzkumu, který se snaží proniknout k pevnějším morálním ideálům a trvalejším hodnotám. Tento poslední aspekt (z uvedeného — samozřejmě jen hrubého — nastínění možných metodických orientací) je nesmírně důležitý — i když práce v tomto zaměření je bezesporu nejobtížnější. Mezi morálkou a mravností — jež nejsou zcela totožné — je ustavičný vztah dialektického napětí, motivovaný stálou dynamikou společenského života. Oba póly — ideje a praxe — se ustavičně navzájem ovlivňují. Jedná se zde o mnohostrannou vazbu, a to jak ve smyslu svých příčin, projevujících se ve formě společenských stimulů, tak i ve formě svých konečných důsledků, tj. v společenské účinnosti jednotlivých jevů.

Pomezí s jinými vědními obory

Sociologie morálky se při tomto svém zaměření projevuje jako velmi blízká zejména etnografii, pedagogice a sociologii práva. Styčné plochy všech těchto speciálních teorií jsou značně široké.

E t n o g r a f i e je spíš jen popisná věda, která registruje rozložení mravů a zvyků geograficky a historicky. Méně ji zajímá samotný proces vzniku těchto jevů. Přesto však její výzkumy mohou umožňovat jak etice, tak i sociologii morálky poznat vel-

mi detailně (a to zase na konkrétních případech), jak se v procesu mezilidských činností a) utvářely morální normy i vlastní mravní projevy lidí, které postupně „vyčichly“ v mrtvé, avšak přesto někdy tvrdě zachovávané mravy; b) jakou společenskou funkci měly morálka a mravnost, jež se přeměnily v mravy, a které společenské vlivy spolupůsobily na této přeměně, jež vyústila někdy až v prázdnotnou symboliku. Jako příklad sociologických studií v tomto směru je možno uvést například velmi zajímavou a velmi zasvěceně zpracovanou stať, jejímž autorem je P. Rybický: *Probleme einer soziologischen Untersuchung der Sitte* (Köllner Vierjahrshefte für Soziologie, Ročník IX, č. 3, 4). Autor zde — kromě jiného — rozebírá právě důvody, pro které je potřeba rozlišovat mrav od morálky. Na konkrétních příkladech dokazuje, že normy mravu nemusejí mít ráz mravního hodnocení — a kromě toho, že při vytváření mravů může spolupůsobit velmi mnoho společenských činitelů, které se na vytváření morálních postulátů podílet nemusejí (například faktory estetické, hospodářské, náboženské, společenskoorganizační aj.).

Z pedagogiky máme na mysli hlavně mravní výchovu, která je velmi blízká sociologii morálky. Úkolem mravní výchovy je cílevědomé rozvíjení vhodných morálních představ u dorůstajících pokolení, jakož i jejich konkrétní průprava pro mravní jednání. Sociologie morálky může výsledky svých zkoumání bezprostředně a velmi účinně pomáhat pedagogické praxi. Je-li v této úloze dnes známa víc sociální psychologie, není to vlastně nic jiného, než konkrétní důkaz, jak efektivně se zde může projevit cílevědomá specializace v teoretickém úsilí. Sociální psychologie a sociologie jsou bezesporu mezní disciplíny, takže jejich odlišení je dosti obtížné. Značná část sociologických problémů nemůže být řešena bez přispění hledisek a údajů psychologických. A naopak zase psychologická data, mají-li mít platnost vědeckou, a to zvlášť ve smyslu pochopení obsahů v lidském vědomí (speciálně jde o vědomí mravních obsahů), musejí být uváděna ve vztazích k příslušnému sociálnímu klimatu, tj. k příslušným jevům hospodářským, politickým, kulturně výchovným, případně kriminologickým atd.

Těmito problémy, jež se dotýkají mezi sociologie a sociální psychologie a zároveň mají bezprostřední souvislost s mravní výchovou, se zabýval například J. M. Reinhardt v knize (vlastně univerzitní učebnici) *Social Psychology* (J.B. Lippincott, Co Chicago 1938). Autor zde právě zdůrazňuje, že každý jedinec (s výjimkou zcela mimořádných případů) funguje vědomě ve vztahu k sociálním hodnotám, jež jsou inherentní tomu kterému kulturnímu komplexu, jehož je součástí. Ba dokonce dochází k závěru, že originální lidská schopnost přizpůsobit se nejrozmanitějším situacím je stále brzděna zvyklostmi a způsobem myšlení a citění, jež jsou přijímány v dané společenské skupině — ať vlivem organizované výchovy či působením integrovaných vlivů, projevujících se jako komplexní sociální prostředí.

Sociologie práva a sociologie morálky jsou si blízké snad nejvíce a to speciálně v oblasti společenské funkce právních a morálních norem. Socialistické právo a socialistická morálka neplní svou společenskou funkci stejným způsobem, ale částečně se ve svých společenských funkcích doplňují. Nad plněním právních norem dozírá *státní sankce*, nad plněním morálních norem — mínění lidí. Jedná-li se o mínění, jež doléhá na jednotlivce z vnějšku v podobě společenského imperativu, který lidský projev schvaluje anebo odsuzuje, je to *veřejné mínění*; je-li toto mínění míněním samotného jednotlivce, pak lze hovořit o *svědomí*. Stanovení správných hranic v tomto doplňování obou funkcí u morálky a práva je v moci společnosti za předpokladu, že ta dokáže s dostatečnou erudicí sociologicky zkoumat tyto vztahy mezi oběma funkcemi a vhodnými opatřeními bránit vznikání disproportioní, jež se pak projevují jako hypertrofie ve společenské normalizaci. Například některé právní normy mohou v průběhu společenského vývoje přijít i do rozporu s morálními tendencemi, jejichž nositelem je určité veřejné mínění (například zákon o přerušení těhotenství, zákon o rozvodech a pod., jak popisuje třeba sovětský teoretik A. K. Uledov v publikaci *Общественное мнение советского общества*, Соцгиз, Moskva 1963) — anebo sankcionování některých morálních norem je zase naopak veřejným míněním vynuceno. Seriózní zhodnocení všech těchto vztahů by

ovšem zase mohl podat jen sociologický výzkum, nehledě na otázky speciální, (vztahy sociologie morálky vůči kriminologii apod.). Tato bezesporu sociologická tematika má velice úzký vztah k morálním představám jednotlivců, jak dokazoval již dříve například A. Niceforo v rozsáhlém publikačním projektu *Che cosa é criminologia* (Bocca, Milano 1939). Podle tohoto specialisty na problém zločinu je nutno při analýze delikvence pohlízet nejen ze stanoviska právnických, ale i etnografických zvláštností, z fyzických, psychických vlastností delikventů, klimatu geografického, sociálního, intelektuálního i mravního. Teprve pak je možno seriózně přikročit k etiologii zločinu (jeho příčinám) — a odtud i k otázce odpovědnosti, jakož i k tomu, co by společnost měla podnikat, aby se zločinnosti předcházelo (zmirňování degenerativních poruch, opatření sociálně organizační, výchovná atd.). Že i v dnešní době může být prospěšné takové zkoumání, které svou šíří pohledu do sebe zahrnuje konfliktnost nejen v ohledu právním, dokazuje například studie souborně nazvaná *Sociálně politické rysy dnešní mladé generace ČSSR a některé příčiny protispolečenských jevů v této oblasti* (Kolektivní práce vydaná MV, Praha 1965). Přínos této studie nejen v sociologickém či sociálně právním smyslu, ale i s ohledem na teorii morálky zhodnocovala svou recenzí už R. Navarová (Sociologický časopis č. 5/1967).

Резюме

Моймир Кеттнер: К социологии морали

Статья содержит рассуждения о потребности существования социальной морали. Автор исходит при этом из неединой обстановки на этом участке теоретического фронта, где иной раз о социологии морали говорится, а другой раз вовсе не говорится. Сам он потом защищает точку зрения, что развитие социологии морали является для современного общества в крайней степени необходимым. На эту ориентировку нельзя наконец даже смотреть как на попытку какого-то совсем нового проектирования общей классификации специальных социологических дисциплин. Собственно проект социологии морали является довольно старым делом. Первым автором этой ориентировки был собственно уже Е. Дюркхейм, с точками зрения которого частично корреспондировали и взгляды Левы-Бруля и Г. Гурвича, с которыми позже вел полемику Е. Дупреел. Кроме этих исторических проектов, которые собственно не удалось реализовать в подобии как первоначальные

авторы задумывали, существуют уже однако в современной социологической литературе некоторые труды, стремящиеся проблематику морали и нравственных явлений решать с социологической точки зрения. Следовательно самостоятельные реальные изучения и конкретные теоретические работы подтверждают, что с этой теоретической дисциплиной в современном обществе и современной науке необходимо считаться.

Самостоятельное точное определение предмета этой дисциплины является однако довольно трудным, а именно по двум причинам: Отчасти не имеется абсолютной разницы между этикой и социологией морали и отчасти сама этика имеет целый ряд трудностей, хочет-ли точно определить предмет своего изучения. Однако это не должно было бы являться препятствием, так как речь идет о крайней проблематике, где всегда это бывает трудным. Социология морали является в определенном смысле продолжением этической работы.

Далее статья содержит конкретные образцы некоторых работ, а именно следующих авторов: П. Халмос, Е. М. Эппел и М. Эппел, М. Оссавска, К. Т. Эриксон, Р. Михельс, О. Кант, Е. Вестермарк, П. Вранички, Й. Г. Тифтс, П. Рыбилкы, Й. М. Рейнхардт, А. К. Уделов и А. Ницефоро. Перечисление упомянутых авторов, работы которых представляют богатый тематический ассортимент из этой области являются убедительным докладом того, что социология морали является научной областью, с которой необходимо считаться и развитие которой может предоставлять ценные данные для развития научной этики.

Summary

Mojmír Köttner: Contribution to the Sociology of Morals

The paper presents considerations on the existential need of the sociology of morals. The author proceeds from the heterogenous situation in this area of the theoretical front, where the sociology of morals is discussed at one time and ignored at another. He supports the standpoint that the development of the sociology of morals is most desirable for the contemporary modern society. This orientation cannot even be conceived as an attempt at some quite new projection in the general classification of special sociological disciplines. As a matter of fact, the project of the sociology of morals is of a rather old origin. The first author of this orientation was, in fact, already E. Durkheim whose viewpoints partly corresponded to those of Lévy-Bruhl and G. Gurwitch; later on, they were argued by E. Dupréel.

Besides these historical projects — which virtually always failed in getting realized in the form originally intended by the authors — there are, in contemporary sociological literature, some studies endeavouring to solve the problem of morals and moral phenomena from the sociological standpoint. Thus real investigation and concrete theoretical studies testify to the fact that this

theoretical discipline must be taken into account in modern society as well as in modern science.

The delimitation of the subject matter of this discipline is, of course, rather difficult for two reasons: on the one hand, there is no absolute difference between ethics and the sociology of morals and, on the other hand, ethics itself experiences a number of difficulties in the effort to delimit the subject of its investigation. This, however, need not mean an obstacle, since it is a matter of marginal problems where this is always difficult. In a certain sense, the sociology of morals is a continuation of ethical work.

Further, the paper contains concrete illustrations of some studies, especially by the following authors: P. Halmos, E. M. Eppel, and M. Eppel, M. Ossowska, K. T. Erikson, R. Michels, O. Kant, E. Westermarck, P. Vranicky, J. H. Tufts, P. Rybicky, J. M. Reinhardt, A. K. Uledov, A. Niceforo. The list of these authors whose studies represent a rich thematic selection from this area supplies convincing evidence that the sociology of morals is a scientific discipline to be reckoned with, the development of which may supply findings valuable for the development of scientific ethics.